

บทที่ ๖

การเกิดใหม่ (Rebirth)

ตามคัมภีร์มรณศาสตร์แห่งทิเบต กล่าวถึงตอนที่สัตว์ในบาร์โดมาถึงสถานที่เกิด อันจะเกิดเป็นมนุษย์ว่า^๑

ผู้ที่เกิดทางทวีปตะวันออกที่คัมภีร์กล่าวว่าเป็นทวีปแห่งกายอันเลิศ (Noble Body) เรา จะเห็นทะเลสาบที่ประดับด้วยห่านตัวเมียและตัวผู้ทั้งหลาย แม้ที่นี่จะเป็นที่ที่มีความสุข แต่ไม่มี ธรรมชาติแห่งบาน เราไม่ควรจะเข้าไปเกิด

ถ้าจะไปเกิดทางทวีปทางใต้ อันเป็นเกาะแอปเปิล-กุหลาบ (Rose-Apple Island) เราจะ เห็นที่อยู่อาศัยสวยงาม โอ้อ่าน่าสบาย ถ้าเราสามารถ ก็เข้าไปเกิดได้

ถ้าจะไปเกิดในทวีปตะวันตก อันเป็นทวีปแห่งความรื่นเริงแห่งแม่วัวที่เต็มเต็มความ ปรารถนา (Enjoyment of Wish-Fulfilling Cows) เราจะเห็นทะเลสาบอันประดับด้วยม้าตัวผู้และ ม้าตัวเมียทั้งหลาย แม้จะเป็นสถานที่ที่มีสุขารมณ์มาก แต่ไม่มีพระธรรมคำสอนแห่งบาน เราไม่ ควรเข้าไปเกิด

ถ้าจะไปเกิดในทวีปเหนือ ทวีปแห่งเสียงอันไม่น่าพึงพอใจ (Unpleasant Sound) เราจะ เห็นทะเลสาบอันประดับด้วยวัวควายหรือต้นไม้ ที่นี่จะมีชีวิตที่ยืนยาวและมีข้อดีมาก แต่ว่าพระ ธรรมคำสอนไม่่งอกงาม เราอย่าเข้าไปเกิด

นอกจากคัมภีร์จะกล่าวถึงการเกิดเป็นมนุษย์แล้ว ยังกล่าวถึงการเกิดเป็นสัตว์อื่นๆ อีกด้วย เช่นเป็นเทวดา อสุรกาย สัตว์เดรัจฉาน เปรต และสัตว์นรก ซึ่งสัตว์เหล่านี้จะมีนิมิตที่แตกต่างกัน ไปตามแต่ละภพภูมิ

สำหรับการเกิดใหม่เป็นมนุษย์นั้น หลังจากประสบกับนิมิตทั้ง ๔ ทวีป หรือประสบกับ นิมิตใดนิมิตหนึ่งของทั้ง ๔ นี้แล้ว สัตว์ก็เข้ามาถึงที่ซึ่งบิดา มารดาในอนาคตอยู่ด้วยกัน

ตามคำสอนของวัชรยานนั้น กล่าวถึงเรื่องการเกิดใหม่เป็นมนุษย์ในโลกนี้เอาไว้ว่า ใน พระสูตรแห่งคำสอนต่อนันทะบนการเข้าสู่ครรภ์ (The Sutra of Teaching to Nanda on Entry to the Womb- Āyushmannandagarbhāvakrantinirdesha) กล่าวว่า สัตว์ในบาร์โดหรือสัมภเวสีที่จะ เกิดใหม่ในครรภ์มารดา จะต้องมีเงื่อนไขสามอย่างรวมกันสนับสนุนและจกต้องไม่มีเงื่อนไขอีก สามอย่างมาสนับสนุน คือ

^๑ Guru Rinpoche according to Karma-Lingpa, *The Tibetan Book of the Dead: The Great Liberation through Hearing in the Bardo*, translated with commentary by Francesca Fremantle and Chögyam Trungpa (Boston: Shambhala, 1987), pp.87 – 88.

๑. มารดาต้องไม่มีโรค และอยู่ในช่วงไม่เป็นประจำเดือน (non-menstruation)
๒. สัตว์ในบาร์โดหรือสัณทเวสี ต้องอยู่ใกล้ และปรารถนาที่จะเข้ามาสู่
๓. ชายและหญิงนั้นจะต้องมีความปรารถนาต่อกันและกัน และบรรจบความปรารถนา นั้นหรือมีความสัมพันธ์ทางเพศต่อกัน (the male and female must desire each other and meet)
๔. ครรภ์ของมารดาจะต้องไม่มีข้อบกพร่องตรงศูนย์กลางที่เป็นรูปเหมือนเมล็ดข้าว บาร์เลย์ เอวของมด หรือปากอูฐ และจะต้องไม่เป็นอุปสรรคโดยลม น้ำดี และเสมหะ
๕. ทั้งบิดาและมารดา จะต้องไม่มีน้ำเชื้อ (seed) ที่บกพร่อง ไม่ว่าจะน้ำอสุจิหรือระดู (the semen or blood) ในแง่ที่ว่ามันไม่ตกลงมา หรือของคนหนึ่งตกมาก่อนคนหนึ่ง หรือ แม้ว่าจะตกลงมาพร้อมกัน ของคนหนึ่งกลับเสีย เช่นนี้
๖. สัณทเวสีจะต้องปราศจากข้อบกพร่องของการไม่มีกรรมสังสมสำหรับการเกิดเป็น บุตรแห่งชายและหญิงนั้น ผู้ซึ่งก็ปราศจากข้อบกพร่องของการไม่มีกรรมสังสม สำหรับการที่จะกลายมาเป็นบิดา และมารดาของสัตว์นั้น^๒

ในข้อที่ ๖ นี้กล่าวง่ายๆ ก็คือ สัณทเวสีต้องมีกรรมที่เหมาะสมที่จะเกิดเป็นบุตรแห่งชาย และหญิงนั้น ชายและหญิงนั้นก็จะต้องมีกรรมที่เหมาะสมที่จะเป็นบิดา มารดา ของเด็กคนนั้น

คัมภีร์กล่าวว่า สัณทเวสีผู้มีเงื่อนไขทั้งหมดนี้จะเห็นบิดา มารดาอนอนอยู่ด้วยกันในลักษณะ เป็นภาพลวงตา (an illusory manner) และสัณทเวสีนั้นต้องเข้าร่วมสังวาส หากเขาจะเกิดเป็นเพศชาย เขาก็ปรารถนาในมารดา และปรารถนาจะแยกบิดาออกไป และหากเขาจะเกิดเป็นเพศหญิง ก็ ปรารถนาในบิดา และปรารถนาที่จะแยกมารดาออกไป ดังนั้นเมื่อเข้าร่วมกับใครด้วยความ ปรารถนา ด้วยอำนาจของกรรมเก่า เขาจะไม่เห็นส่วนใดๆ ในร่างกาย ยกเว้นอวัยวะเพศของบุคคล นี้จะทำให้เขาเกิดความโกรธ และคัมภีร์กล่าวว่า ตัณหา และความเกลียดนี้จะกระทำเป็นสาเหตุ แห่งความตาย หรือหมายความว่าเมื่อมาถึงจุดนี้ ตัณหา และความโกรธทำให้สัณทเวสีตายจาก อันตรภาพ แล้วเขาก็เข้าสู่ภพ

ตอนการเข้าสู่ภพนี้ อรรถกถากล่าวว่า คนผู้มีบุญน้อยจะได้ยินเสียงอีกทีก็ครีครุโครม และมีความรู้สึกที่กำลังเข้าสู่ที่ต่ำขึ้นป่าดงพงไพรอันมืดมิด หรือที่อื่นๆ ที่มีลักษณะเดียวกันนี้ แต่

^๒ Lati Rinbochay and Jeffrey Hopkins, *Death, Intermediate State and Rebirth in Tibetan Buddhism*, 3rd ed. (Ithaca: Snow Lion Publications, Inc., 1985), pp.58 – 59.

ถ้าเป็นผู้ทำกรรมดีมามาก จะได้ยินเสียงอันสงบสุขและรื่นรมย์ และมีความรู้สึกที่กำลังเข้าไปภายในบ้านหลังงาม เป็นต้น^๑

เมื่อชายและหญิงเกิดการสัมผัสซึ่งกันและกันทางเพศอยู่นั้น ด้วยพลังของการปั่นซึ่งอวัยวะเพศของทั้งสองที่เคลื่อนลง เปลี่ยนขึ้น และความร้อนภายในตามปกติ (the ordinary inner heat) ของเส้นทางทั้งสามคือ ช่องกลางกาย ช่องขวา และช่องซ้าย ณ ลึนปี ถูกกระตุ้นขึ้น ความร้อนนี้หลอมละลายหยดสีขาวและหยดสีแดง ซึ่งเคลื่อนลงมาสู่ความว่างที่อยู่ภายในช่องทั้ง ๑๒,๐๐๐ ช่อง ผ่านการนี้กายและจิตจึงมีความสุข ความพอใจ และในตอนท้าย ระหว่างช่วงแห่งความปรารถนาอันแรงกล้า ของเหลวที่ให้ชีวิต หรือน้ำเชื้อเกิดขึ้น (a thick regenerative fluid) หลังจากนั้น หยดน้ำอสุจิและระดูนี้ ซึ่งออกมาอย่างแน่นอนจากทั้งชายและหญิง ก็ผสมกันในครรภ์มารดา วิญญาณของสัณเภาที่ตายได้เข้ามาตรงกลางของหยดที่ผสมกันนี้ ซึ่งเหมือนกับครีมที่เป็นโฟมอยู่บนนมเคื่อด

จากการเกิดขึ้นนี้ สัณเภาที่เข้าไปในคราแรกของประตุนึงประตูดในประตู่ทั้งสาม คือ ปากของเพศชาย กระหม่อมของเพศชาย หรือเข้าทางครรภ์ของเพศหญิง แล้วก็เข้าร่วมกับน้ำเชื้อที่ได้ตกลงมาจากภายในช่องทั้ง ๑๒,๐๐๐ ช่องนั้น อันที่น้ำเชื้อชาย และของหญิงผสมกันในครรภ์ ลมทั้งหลายอันเป็นสาเหตุของการเคลื่อนไหวของความคิดระหว่างอยู่ในบาร์โค่นั้น สลายลง ด้วยเหตุนี้ จิตแห่งการปรากฏ จิตแห่งการเพิ่มขึ้น และจิตใกล้บรรลุ อรุณรุ่งหรือเกิดขึ้นเป็นลำดับ จิตเหล่านี้และแสงกระจ่างแห่งความตายของสัตว์ในบาร์โค ปรากฏขึ้นอย่างรวดเร็ว คัมภีร์กล่าวว่า เกิดขึ้นช่วงสั้นๆ และสั้นกว่าตอนที่วิญญาณออกจากร่างกายหยาบเมื่อตอนความตายนั้นเสียอีก

การเข้าสู่ครรภ์มารดาของสัตว์นี้ ตามคำสอนของวัชรยานก็คือ ไม่ใช่สัตว์จากบาร์โค ลอยเข้ามาเลย เหมือนแมลงบินเข้ามาในบ้านเรา แต่เมื่อคราที่เขาเข้า ก่อนนั้นเขาจะเกิดความโกรธที่จะเข้าร่วมกับบิดาหรือมารดา แล้วปรากฏว่าบิดา มารดาหายไป เหลือแต่อวัยวะเพศ ความโกรธอันเป็นต้นนี้ ยังเหตุให้เขาตายจากการเป็นสัณเภา และบาร์โคก็หายไป วิญญาณเขาจึงเข้าสู่ครรภ์ในทางใดทางหนึ่งดังที่กล่าวมา นีโองศ์คาไล ลามะจึงตรัสว่า หลักการของเด็กหลุดแควก็เช่นเช่นนี้ คือวิญญาณของสัตว์จะเข้ามาผสมกับน้ำเชื้อที่ทางวิทยาศาสตร์ทำขึ้นนั้น โดยหะแรกหรือตอนแรกจะเข้าใจผิดว่าเป็นบิดามารดา แต่พอจะเข้ามาเพื่อร่วมความปรารถนาก็จะเห็นแต่อวัยวะเพศ อันเป็นหลักการเดียวกันกับการเกิดตามปกติที่ว่านี้

ในขั้นตอนต่อมา สัญญาณทั้งหลายเริ่มจากภาพลวงตาจนถึงแสงกระจ่างเกิดขึ้น และภาวะต่อเนื่องชนิดเดียวกันของแสงกระจ่างก็เกิดขึ้น ในศูนย์กลางของการผสมกันของอสุจิและระดู เป็นความ

^๑ Ibid., p.59.

เชื่อมต่อกับชีวิตใหม่ การได้เกิดใหม่ และการถ่อขึ้นของการไถ่บรรลู่ในกระบวนการย้อนกลับเกิดขึ้นพร้อมๆ กัน

ช่วงขณะแรกของจิตไถ่บรรลู่คือ รากฐานของการตั้ง “สภาวะการเกิด” ของบัญญัติทางวาจา และเป็นจิตที่เกี่ยวข้องตั้งแต่แรกต่อชีวิตใหม่ในสถานที่เกิด จากนั้นช่วงขณะที่สอง และขณะที่ต่อๆ มา ของการไถ่บรรลู่ก็เกิด จากนั้นก็เป็นการเพิ่มขึ้น จากการเพิ่มขึ้นก็เป็นการปรากฏ จากการปรากฏก็เป็นการเกิดของความคิดที่มีอาการ ๘๐ พร้อมทั้งลมค้ำจุน

จากลมค้ำจุนของจิตแห่งการปรากฏ ลมหนึ่งก็เกิดขึ้นอันมีความสามารถพิเศษของการกระทำอันเป็นฐานของวิญญาณ จากลมนี้ องค์ประกอบของไฟก็เกิดขึ้นอันมีความสามารถพิเศษในการกระทำอันเป็นที่ตั้งของวิญญาณ จากนั้นก็เป็นองค์ประกอบของธาตุน้ำที่มีความสามารถพิเศษนี้เช่นกัน จากนั้นเป็นองค์ประกอบของธาตุดินซึ่งก็มีความสามารถพิเศษนี้

สำหรับประตูผ่านของสัมภเวสีในการเข้าสู่ครุภนั้น ท่านนาคโพธิ อธิบายว่า เข้าผ่านทาง ทวารไวยโรจนะหรือประตูไวยโรจนะ (the door of Vairochana) อันอยู่ที่กระหม่อมหรือส่วนบนของศีรษะ^๔ ขณะที่ในคัมภีร์สัมภะโรทยตันตระ (Samvarodaya Tantra) และคัมภีร์วัชรเศวรดันตระ (Vajrashekhara Tantra) อธิบายว่ามันเข้าผ่านปากของเพศชาย ดังนั้นในตอนแรก สัมภเวสีผ่านสู่ปากของเพศชาย หรือกระหม่อม แล้วไหลออกมาจากองคชาต (phallus) แล้วเข้าสู่ดอกบัวหรือช่องคลอดของมารดา (lotus or vagina)^๕ วิญญาณของสัมภเวสีที่ตายนี้ สร้างการเชื่อมโยงกับชีวิตใหม่ในตรงกลางของน้ำอสุจิและระดู และท่านวสุพันธุ ก็กล่าวในเรื่องนี้ว่า มันเข้าผ่านประตูครุภมารดา^๖ ดังนั้นคัมภีร์จึงกล่าวว่า ควรจะเข้าใจว่ามีประตูเข้าสู่ครุภสามประตู คือ ปากของเพศชาย กระหม่อมของเพศชาย และประตูสู่ครุภของเพศหญิง

การอธิบายที่กล่าวมานี้แสดงถึงวิธีการเข้าของสัมภเวสีมนุษย์ผู้จะเกิดใหม่ผ่านครุภ ซึ่งคัมภีร์กล่าวว่าสัมภเวสีนี้ไม่มีอุปสรรค และไม่จำเป็นต้องมีรูเป็นประตูสำหรับการเข้า เพราะตามที่กล่าวมาแต่ต้นแล้วว่าสัมภเวสีหรือวิญญาณสามารถผ่านทะลุภูเขา กำแพงได้ ดังนั้นการเข้าสู่ครุภด้วยวิธีนี้ย่อมทำได้เช่นกัน

^๔ Nagabodhi's Ordered Stages of the Means of Achieving Guhyasamaja in Lati Rinbochay and Jeffrey Hopkins, *Death, Intermediate State and Rebirth in Tibetan Buddhism*, 3rd ed. (Ithaca: Snow Lion Publications, Inc., 1985), p.61.

^๕ Lati Rinbochay and Jeffrey Hopkins, *Death, Intermediate State and Rebirth in Tibetan Buddhism*, 3rd ed. (Ithaca: Snow Lion Publications, Inc., 1985), p.61.

^๖ Vasubandhu's Commentary on the "Treasury of knowledge" in Lati Rinbochay and Jeffrey Hopkins, *Death, Intermediate State and Rebirth in Tibetan Buddhism*, 3rd ed. (Ithaca: Snow Lion Publications, Inc., 1985), p.61.

การเกิดเป็นมนุษย์นี้ มันไม่ใช่ความบังเอิญทางชีววิทยาที่ว่าสุจิตัวที่แข็งแรงกว่าจะได้เกิด และถ้าสุจิตัวนั้นเป็นเพศชาย บุตรของเราก็จะเป็นเพศชาย หรือถ้าสุจิตัวนั้นเป็นเพศหญิง บุตรของเราก็จะเป็นเพศหญิง แม้ว่าสุจิตัวที่แข็งแรงกว่าจะเป็นตัวที่ผสมพันธุ์ แต่ตัวสุจิและระดูเป็นเพียงน้ำเชื้อเท่านั้น สิ่งที่มาเกิดจริงๆ คือสัตว์ (being) หรือวิญญาณ (consciousness) ที่จะมารวมกับน้ำเชื้อนี้ การจะบอกว่าการเกิดเป็นมนุษย์มีเพียงอสุจิกับน้ำเชื้อเท่านั้นเป็นการกล่าวที่มองความจริงเพียงครึ่งเดียว ถ้าเป็นเช่นนั้น การเกิดของมนุษย์หรือหุ่นยนต์ก็เป็นเช่นเดียวกัน ในแง่ที่ว่าไม่มีจิตหรือวิญญาณมาเกิด ต่างแต่เพียงว่าการเกิดของคนอาศัยน้ำเชื้อ ขณะที่การเกิดของหุ่นยนต์อาศัยกลไก ซึ่งจะเป็นการเข้าใจไม่ได้ว่า การเกิดของคนที่ไม่มีจิตหรือวิญญาณมาเกิดนี้ จะมีความซับซ้อนของกระบวนการของชีวิตอย่างเช่นที่เราเข้าใจได้อย่างไร ถ้าจะกล่าวว่ามันมีอยู่แล้วในโครงสร้างภายในซึ่งก็จะอยู่ในน้ำเชื้อที่พัฒนามาที่หลัง ก็จะเป็นสิ่งคลุมเครือ และอธิบายคำตอบของชีวิตไม่ได้ทั้งหมด และคนเราก็ไม่ได้พัฒนามาจากแบคทีเรีย หรืออะมีบา หรือสัตว์เซลล์เดียว อีกทั้งคนเราก็ไม่ได้เกิดมาจากระบอบไข่ใฝ่ หรือเป็นหน่อไม้ที่โผล่ขึ้นมาจากความไม่มีจิต หรือเราไม่ได้เกิดขึ้นมาลอยๆ เพียงแต่จากส่วนประกอบจากน้ำเชื้อ แต่มีส่วนประกอบที่สำคัญคือจิตหรือวิญญาณที่มาเกิด และมาเกิดตามกรรม ถ้าไม่มีจิตหรือวิญญาณมาเกิด มีแต่เพียงน้ำเชื้อผสมกัน ก็ป่วยการที่จะพูดถึงกรรม หรือแม้แต่เทวบัญญัติใดๆ และคำว่าวิวัฒนาการในความหมายที่ว่ามนุษย์มาจากอิมบาหรือสัตว์เซลล์เดียวอันใดก็ตามแต่ของทฤษฎีวิวัฒนาการนั้น จึงเป็นภาพลวงตา เพราะดูเหมือนมันไม่มีจุดหมายในตัวเอง ดูเหมือนมีแต่สัญชาตญาณของสัตว์เป็นพื้นฐานของชีวิต ตายแล้วก็ไม่อาจทราบได้ว่าไปไหนซึ่งดูเหมือนจะสูญพันธุ์ตัวเองไปเลย และคำว่าตรัสรู้ก็ดูเหมือนจะเป็นภาษาของชาวต่างดาว สำหรับผู้ที่มาจากอะมีบานี้

พัฒนาการของร่างกายในครรภ์

ในพระสูตรคำสอนต่อันั้นทะเลในการเข้าสู่ครรภ์ อธิบายว่าครรภ์นี้อยู่ด้านล่างของกระเพาะอาหาร (stomach) ของมารดา และอยู่บนปลายสุดของลำไส้ใหญ่ (above the end of her large intestine)^๗ คัมภีร์กล่าวว่า ในตอนแรกตัวอ่อนซึ่งมีรูปไข่ (the oval-shaped foetus) ถูกครอบไว้บนด้านนอกโดยสิ่งที่เหมือนครีมบนยอดของนมเคื่อด แต่ภายในมันเป็นหยดอย่างแท้จริง (very runny) จากจุดนี้ ขันท์ทางกายภาพทยอยก็ก่อขึ้น ดังนั้นจึงได้รับกายละเอียดและกายหยาบจากองค์ประกอบของมหาภูตรูป ๔ ลม-ดิน (the earth-wind) เป็นสาเหตุของการยึด ลม-น้ำ (the water-

^๗ Lati Rinbochay and Jeffrey Hopkins, *Death, Intermediate State and Rebirth in Tibetan Buddhism*, 3rd ed. (Ithaca: Snow Lion Publications, Inc., 1985), p.61.

wind) เป็นสาเหตุของการเกาะติด (cohesion) ลม-ไฟ (the fire-wind) เป็นสาเหตุของการเจริญเติบโตเต็มที่ (maturation) และการไม่เน่าสลาย (non-putrefaction) ลม-ลม (the win-win) เป็นสาเหตุของการพัฒนา (development)

เมื่อตัวอ่อนรูปไข่ผ่านไป ๗ วัน ลมใหม่ (a new wind) ได้เกิดขึ้น และเนื่องจากการเจริญเติบโตเต็มที่ที่นั่น เกิดขึ้นโดยวิธีการของมัน ตัวอ่อนจึงเกิดการมีลักษณะข้น (viscous) ทั้งภายนอก ภายใน คล้ายโยเกิร์ต แต่ไม่ได้กลายมาเป็นเนื้อ (flesh) ครั้นผ่านไปอีก ๗ วัน ลมใหม่ได้เกิดขึ้น และผ่านการเจริญเติบโตเต็มที่ของมัน ตัวอ่อนก็กลายมาเป็นเนื้อ (the foetus becomes fleshy) แต่ไม่สามารถทนแรงกดดันได้ ครั้นผ่านไปอีก ๗ วัน มันแข็งขึ้น (it hardens) เนื่องจากการเจริญเติบโตเต็มที่โดยลมใหม่ การเป็นเนื้อ (the flesh) ในตอนนี้แข็งและสามารถทนแรงกดดันได้ ครั้นผ่านไปอีก ๗ วัน เนื่องจากการเจริญเติบโตเต็มที่โดยลมใหม่ ตัวอ่อนได้พัฒนาแขนขา (legs and arms) ในแง่ที่ว่าปม ๕ ปมหรือปมสาขา (five protuberances) อันเป็นสัญลักษณ์ของ ๒ ต้นขา (the two things) ๒ ไหล่ (two shoulders) และศีรษะ (head) แลเห็นอย่างเด่นชัด นาคโพธิ์ เรียกว่าสภาวะทั้งห้าในครรภ์

คัมภีร์กล่าววาระหว่าง ๔ สัปดาห์แรกนี้ หยดขาวและหยดแดงแบ่งเป็นส่วนที่บริสุทธิ์และไม่บริสุทธิ์ จากหยดขาวเกิดสมบัติภายในทั้งสามอันได้จากบิดาคือน้ำเชื้อ (regenerative fluid) ไขกระดูก (marrow) และกระดูก (bone) จากหยดสีแดงเกิดสมบัติภายนอกทั้งสามอันได้จากมารดา คือ เนื้อ (flesh) ผิวหนัง (skin) และเลือด (blood)

สถานที่ที่อยู่ในน้ำอสุจิและระดูที่ซึ่งวิญญาณเข้าไปในตอนแรก ภายหลังได้กลายมาเป็นหัวใจ (the heart)^๕ ในหัวใจมีมณฑลที่มีขนาดเมล็ดมัสตาร์ดขนาดใหญ่หรือถั่วขนาดเล็ก ซึ่งเป็นส่วนประกอบของปัจจัย ๔ อย่าง คือ ลมและจิตที่ละเอียดสูงสุด และสารัตถะของน้ำอสุจิและระดู และในตรงกลางของหัวใจนี้มีช่องกลางกายกับช่องขวาและช่องซ้ายที่ต่างก็พันช่องกลางกายเอาไว้ ๓ รอบ แล้วด้วยพลังของลมเคลื่อนขึ้นข้างบน ที่เกิดเคลื่อนขึ้น และลมที่ระบายลงข้างล่างที่เกิดการพัดลง ช่องกลางกายพร้อมทั้งช่องขวาและช่องซ้ายก็ขยายขึ้นข้างบนและขยายลงข้างล่าง

ส่วนบนและส่วนล่างของร่างกาย ณ จุดนี้ยังเล็กอยู่ และตอนกลางเป็นรูปกระเปาะ (bulbous) คล้ายรูปร่างของปลา แล้วก็ค่อยๆ เกิด ปมทั้ง ๕ และหลังจากนั้นก็เกิดสาขาทั้ง ๕ (the

^๕ Nagabodhi's Ordered Stages of the Means of Achieving Guhyasamaja in Lati Rinbochay and Jeffrey Hopkins, *Death, Intermediate State and Rebirth in Tibetan Buddhism*, 3rd ed. (Ithaca: Snow lion Publications, Inc., 1985), p.62.

^๖ Lati Rinbochay and Jeffrey Hopkins, *Death, Intermediate State and Rebirth in Tibetan Buddhism*, 3rd ed. (Ithaca: Snow lion Publications, Inc., 1985), p.62.

five limbs) ผม เล็บ ขนตามร่างกาย และอื่นๆ และอำนาจของประสาทสัมผัสทางกาย อวัยวะของเพศชายและของเพศหญิง ลมหายใจที่เคลื่อนผ่านปาก आयตนะทั้ง ๘ ของการพูดคือ ลิ้น ชุดสี (palette) และอื่นๆ และสติ (mindfulness) ซึ่งเป็นการเคลื่อนไหวของมโนวิญญาณต์ต่ออายตนะภายนอก ทั้งหมดนี้เกิดขึ้นในรูปแบบที่สมบูรณ์

ถ้าทารกที่ได้พัฒนามาตามวิถีที่อยู่ในครรภ์เป็นเด็กชาย เขาจะอาศัยโดยการขด (crouching) อยู่บนด้านขวาของมารดาและหันหน้าเข้าข้างหลังสู่กระดูกสันหลัง (blackbone) ของมารดา ถ้าเป็นเด็กหญิง จะอาศัยอยู่ด้วยการขดบนด้านซ้ายของมารดาและหันหน้าออกมาด้านหน้า

สำหรับช่วงระยะเวลาที่อยู่ในครรภ์นั้น ในพระสูตรคำสอนต่อนันทะในการเข้าสู่ครรภ์ ได้กล่าวว่าการคลอด (birth) เกิดขึ้นเมื่อสิ้นสุดสัปดาห์ที่ ๓๘ ซึ่งจะเป็ ๒๖๖ วัน^{๑๑} ท่านอสังคะเพิ่มเข้าอีก ๔ วัน และกล่าวว่าการคลอดเกิดขึ้นหลัง ๒๗๐ วันนั้นสิ้นลง^{๑๒} และในสัมโวโรชยตันตระกล่าวว่า ผู้ครอบครองจิต (a mind-possessor) ปล่อยออกมาระหว่างเดือนที่ ๑๐^{๑๓} แต่ทั้งสามที่นี้เห็นตรงกันว่า ช่วงเวลาที่ใช่คือ ๕ เดือนเต็ม และส่วนหนึ่งของเดือนที่สิบ โดยที่ ๑ เดือนมี ๔ สัปดาห์ หรือ ๒๘ วัน คัมภีร์กล่าวว่า วันทั้งหลายที่อ้างถึงในพระสูตรและของท่านอสังคะที่เพ็งกล่าวมานี้ แสดงถึงวันเต็มวัน (full days) และไม่ใช่วันที่ที่แน่นอน (not certain dates) และเดือนที่อ้างถึงช่วง ๔ สัปดาห์นี้ก็ไม่ใช่เดือนตามปฏิทิน (not calendar months)

ระหว่างสัปดาห์ที่ ๓๕ คัมภีร์กล่าวว่า ร่างกายอันหากจะกล่าวเช่นนั้น ชั้นทั้งหลายองค์ประกอบทั้งหลาย आयตนะทั้งหลาย สาขาทั้งหลาย (limbs) สาขาลำดับที่สองทั้งหลาย (secondary limbs) ผม เล็บ และอื่นๆ आयตนะแห่งการพูด เช่น ลิ้นและสี (tongue and palette) และสติซึ่งเป็นอายตนะภายนอกที่เข้ามาสู่มโนวิญญาณต์ก็สมบูรณ์ ในสัปดาห์ที่ ๓๖ คัมภีร์กล่าวว่า ทารกเกิดการไม่ชอบครรภ์และเกิดความปรารถนาที่จะจากไปช่วงนี้ ท่านคัมโปปา กล่าวว่า วิญญาณของทารกรู้สึกเศร้าด้วยสภาวะที่สกปรกกลิ่นเหม็น ความมืดมิด และการถูกจำขังและมีความคิดว่าอยากหลบหนีออกไป^{๑๔} ท้ายที่สุด ในสัปดาห์ที่ ๓๘ ลมที่เรียกว่า “ลำดับที่สอง” (a wind called ‘secondary’) ซึ่งเกิดจากการกระทำในครั้งก่อนๆ เกิดขึ้น ด้วยเหตุนี้ ร่างกายของสัตว์ที่มี

^{๑๑} Ibid., p.63.

^{๑๒} Asanga’s Actuality of the Levels in Lati Rinbohay and Jeffrey Hopkins, **Death, Intermediate State and Rebirth in Tibetan Buddhism**, 3rd ed. (Ithaca: Snow Lion Publications, Inc., 1985), p.63.

^{๑๓} Lati Rinbochay and Jeffrey Hopkins, **Death, Intermediate State and Rebirth in Tibetan Buddhism**, 3rd ed. (Ithaca: Snow Lion Publications, Inc., 1985), p.63.

^{๑๔} Gompopa, The Jewel Ornament of Liberation in Terry Clifford, **Tibetan Buddhist Medicine and Psychiatry: The Diamond Healing** (York Beach: Samuel Weiser, Inc., 1990), p.114.

จิต (the sentient being) ในครรภ์จึงกลับด้านลง ด้วยแขนทั้งสองที่หกดลง สัตว์จึงเข้ามาสู่ประตูแห่งมดลูก ดังนั้น ลมที่เรียกว่า “พัดลงด้านหน้า” (‘facing downward’) ซึ่งเกิดขึ้นจากการกระทำในครั้งก่อนๆ เกิดขึ้น ด้วยเหตุนี้ สัตว์ในครรภ์จึงถูกบังคับให้เข้าสู่โยนีหรือช่องคลอด (vagina) โดยการเอาหัวลง และหันเท้าขึ้น ในตอนท้ายของสัปดาห์ที่ ๓๘ สัตว์จึงโผล่ออกมาด้านนอกและกลายเป็นวัตถุแห่งการเห็นตามธรรมดา (become an object of ordinary sight) แต่ขึ้นมา (successively) สภาวะการเกิดทั้งห้า คือ วยเด็ก วยหนุ่มสาว วยผู้ใหญ่ วยกลางคน และวยชรา จึงเกิดมาเป็นลำดับ

การก่อรูปของช่อง ลม และหยด (Formation of the channels, winds and drops)

นอกจากการกล่าวถึงการพัฒนาของร่างกายในครรภ์แล้ว คัมภีร์ยังกล่าวถึงการก่อรูปของช่อง ลม และหยดเอาไว้ด้วย โดยคัมภีร์กล่าวว่า ในตอนแรก ช่องทั้งห้าแห่งหัวใจก่อรูปขึ้นมาอย่างพร้อมเพรียงกัน คือช่องกลางกาย ช่องขวาและช่องซ้าย พร้อมทั้งช่องตรีวิญญูะแห่งตะวันออกที่อยู่ด้านหน้า (The Triple Circle of the east[front]) และช่องเจ้าตัณหาแห่งทิศใต้ที่อยู่ด้านขวา (the Desirous One of the South [right])

อรรถกถาอธิบายว่า จักรของช่องที่หัวใจประกอบอยู่ด้วยช่องกลางกาย ช่องขวา และช่องซ้ายมี ๘ กลีบหรือ ๘ ซี่ล้อมรอบ โดย ๔ กลีบอยู่ตำแหน่งจตุรทิศ (the cardinal directions) และอีก ๔ อยู่ทิศระหว่างกลาง (the intermediate directions)^{๑๔}

หลังจากนั้นช่องอีก ๓ ช่อง ก่อรูปขึ้นอย่างพร้อมเพรียงกัน คือ ช่องความเป็นอิสระแห่งปมทั้งหลาย (the free of the knots) ที่อาศัยอยู่กับช่องกลางกายและอยู่ข้างหลัง (behind) เจ้าเรือนแห่งทิศตะวันตก (the Household One of the west) ที่อยู่หลัง (back) และเจ้าโทสะแห่งทิศเหนือ (the fiery one of the north) ที่อยู่ด้านซ้าย ช่องเหล่านี้เรียกว่าช่องทั้ง ๘ อันก่อรูปตั้งแต่แรกทีหัวใจ แต่ไม่ควรสับสนกับกลีบทั้ง ๘ ที่หัวใจ

ในขณะนั้น ช่องทั้ง ๔ ของจตุรทิศที่หัวใจ แยกออกไปอีกอย่างละ ๒ (split into two each) แล้วเป็นกลีบ ๔ กลีบแห่งทิศตรงกลาง ความต่อเนื่องทั้งหลาย (the continuations) ของกลีบแห่งช่องทั้ง ๘ ของหัวใจ แยกออกไปเป็นแต่ละ ๓ (split into three each) ก่อรูปเป็น ๒๔ ช่องของสถานที่ทั้ง ๒๔ (the twenty-four place) แต่ละช่องของทั้ง ๒๔ ช่องก็แยกออกไปเป็นสาม สร้างเป็น ๗๒ ช่อง แต่ละช่องเหล่านี้ก็แยกออกไปเป็นพัน ก่อรูปเป็น ๗๒,๐๐๐ ช่องในร่างกาย

คัมภีร์กล่าวว่า มีจักรของช่องที่สำคัญยิ่ง ๕ จักร (five greater channel-wheels) คือ

^{๑๔} Lati Rinbochay and Jeffrey Hopkins, *Death, Intermediate State and Rebirth in Tibetan Buddhism*, 3rd ed. (Ithaca: Snow Lion Publications, Inc., 1985), p.64.

๑. จักรแห่งมหาสุข (The wheel of great bliss) ที่กระหม่อม มีกลีบของช่อง ๑๒ กลีบ
๒. จักรแห่งความรื่นเริง (The wheel of enjoyment) ที่คอ (Throat) มีกลีบของช่อง ๑๖ กลีบ
๓. จักรแห่งปรากฏการณ์ (The wheel of phenomena) ที่หัวใจ มีกลีบของช่อง ๘ กลีบ
๔. จักรแห่งนิรมาณกาย (The wheel of emanation) ที่สะดือ มีกลีบของช่อง ๖๔ กลีบ
๕. จักรแห่งดำรงสุข (The wheel of sustaining bliss) อยู่ในที่ลับหรืออวัยวะเพศ มีกลีบของช่อง ๓๒ กลีบ

นอกจากจักรทั้ง ๕ เหล่านี้แล้ว คัมภีร์กล่าวว่า มีจักรของช่อง (Channel – wheels) อื่นๆ อีกที่กล่าวถึงบ่อยๆ คือ

๖. จักรแห่งลม (The wheel of wind) อยู่ระหว่างคิ้ว มี ๖๐ กลีบของช่อง
๗. จักรแห่งไฟ (The wheel of fire) อยู่ระหว่างคั่นคอและหัวใจ (between the neck and heart) มี ๑ กลีบของช่อง
๘. จักรในตรงกลางของรัตนะ (The wheel in the middle of the jewel) หรือหัวขององคชาต (head of the phallus) มี ๑๖ กลีบของช่อง

สำหรับการก่อรูปของลมนั้น คัมภีร์กล่าวว่า ระหว่างเดือนที่ ๑ หลังจากการเชื่อมโยงกับชีวิตใหม่ในครรภ์ ลมค้ำจุนชีวิตในระดับหยาบ ได้ก่อขึ้นจากลมค้ำจุนชีวิตที่ละเอียด ณ เวลานั้น รูปร่างทางกายภาพของสัตว์ผู้มีจิต เป็นคั้งปลา ในเดือนที่ ๒ ลมที่ระบายลงข้างล่าง ก่อรูปขึ้นจากลมค้ำจุนชีวิต ณ เวลานั้นร่างกายมีปุ่มทั้ง ๕ คั้งเต่า ในเดือนที่ ๓ ลมที่อาศัยไฟก่อขึ้นจากลมที่ระบายลงข้างล่าง ณ เวลานั้น ร่างกายส่วนบนโค้งเล็กน้อย (slightly bent) และเช่นนั้นก็มีรูปของหมูป่าตัวผู้ (a wild boar) ในเดือนที่ ๔ ลมเคลื่อนขึ้นข้างบน ก่อรูปขึ้นจากลมที่อาศัยไฟ ณ เวลานั้น ร่างกายส่วนบนกว้างขึ้นเล็กน้อย และเช่นนั้นจึงมีรูปของราชสีห์ (a lion) ในเดือนที่ ๕ ลมแผ่ซ่านก่อรูปขึ้นจากลมเคลื่อนขึ้นข้างบน ณ เวลานั้น ท่านกล่าวว่าร่างกายมีรูปร่างของคนแคระ (The shape of a dwarf)

อรรถกถากล่าวว่า ลมค้ำจุนชีวิต โดยทั่วไปอาศัยอยู่ในตรงกลางของจักรของช่อง ณ หัวใจ มันมีหน้าที่ที่เป็นสาเหตุของการเคลื่อนไหวของลมเข้าออกของอำนาจทางประสาทสัมผัส (the wind in and out of the sense faculties) และมีหน้าที่ค้ำจุนชีวิต (the function of maintaining

life) รูปหยาบของมันเป็นสาเหตุของการเคลื่อนไหวของลมหายใจที่ผ่านจมูก ลมที่ระบายลงข้างล่างโดยทั่วไปอาศัยอยู่ในตรงกลางของจักรของช่อง ณ บริเวณที่ลับ มีหน้าที่แห่งการเป็นสาเหตุของการถ่ายอุจจาระ (defecation) การถ่ายปัสสาวะ (urination) การมีประจำเดือน (menstruation) และอื่น ๆ ลมที่อาศัยไฟโดยทั่วไปอาศัยอยู่ในตรงกลางของจักรของช่องที่สะคือ อันเป็นสถานที่แห่งความร้อนภายใน (The place of inner heat) มีหน้าที่แห่งการเป็นสาเหตุของการย่อยอาหาร แยกส่วนที่ละเอียดและไม่ละเอียดของอาหารออกจากกัน และจุดไฟภายในให้ลุกไหม้ (igniting the inner fire) ลมเคลื่อนขึ้นข้างบนโดยทั่วไปอาศัยอยู่ในตรงกลางของจักรของช่องที่คอค (throat) มีหน้าที่แห่งการเป็นสาเหตุของการชิมรสอาหาร (the tasting of food) การพูด และอื่น ๆ ลมแผ่ซ่านโดยทั่วไปอาศัยอยู่ในข้อต่อทั้งหลาย มีหน้าที่แห่งการเป็นสาเหตุของการเคลื่อนไหว หยุดการเคลื่อนไหว และอื่น ๆ ^{๑๔}

ในเดือนที่ ๖ คัมภีร์กล่าวว่า ลม (ลำดับที่สอง) ที่เคลื่อนผ่านประตูของดวงตาทั้งสองนั้น เรียกว่า “เคลื่อน” (moving) และธาตุคินจึงก่อขึ้น

อรรถกถากล่าวว่าในเดือนที่ ๖ ถึงเดือนที่ ๑๐ มหาภูตรูป ๔ คือดิน น้ำ ไฟ ลม และองค์ประกอบที่เป็นอากาศ ก่อขึ้น ในแง่ที่ว่าความสามารถของมันเข้าถึงการบรรลุความสมบูรณ์^{๑๕}

ในเดือนที่ ๗ คัมภีร์กล่าวว่า ลม (ลำดับที่สอง) ที่เคลื่อนผ่านประตูของหูทั้งสองนั้น เรียกว่า “เคลื่อนอย่างเข้มข้น” (intensely moving) และธาตุน้ำก็ก่อขึ้น ในเดือนที่ ๘ ลม (ลำดับที่สอง) ที่เคลื่อนผ่านประตูแห่งจมูกนั้น เรียกว่า “ผ่านตลอด” (thoroughly moving) และธาตุไฟจึงก่อขึ้น ในเดือนที่ ๙ ลม (ลำดับที่สอง) ที่เคลื่อนผ่านประตูแห่งลิ้นนั้น เรียกว่า “เคลื่อนอย่างแรง” (strongly moving) และธาตุลมจึงก่อขึ้น ในเดือนที่ ๑๐ ลม (ลำดับที่สอง) ที่เคลื่อนผ่านประตูแห่งร่างกายนั้น เรียกว่า “ลมอันแน่ชัด” (definitely moving) และธาตุแห่งองค์ประกอบของอากาศจึงก่อรูปขึ้น ณ เวลานั้น สถานที่แห่งความว่างทั้งหลาย (the empty places) ในร่างกายจึงเกิดขึ้น

อรรถกถากล่าวว่าลมลำดับที่สองทั้งห้านี้ เป็นส่วนหรือสภาวะหลักของลมค้ำจุนชีวิต อันลมเหล่านี้ใช้ช่วยในการเข้าใจอายตนะภายนอกทั้งหลายโดยวิญญาณของประสาทสัมผัสทั้งห้า หรือการรับรู้ทางประสาทสัมผัสทั้งห้า^{๑๖}

กล่าวกันว่า แม้ว่าลมทั้งสิบก่อรูปในครรภ์ การหายใจเข้าและการหายใจออก (แบบหยาบ) (coarse inhalation and exhalation) จากจมูกก็ยังไม่ได้เกิดขึ้น จนกระทั่งในทันทีหลังการเกิด จึงเกิดขึ้น

^{๑๔} Ibid., pp.65 – 66.

^{๑๕} Ibid., pp.66.

^{๑๖} Ibid.

กล่าวสำหรับการก่อรูปของหยด คัมภีร์กล่าวว่า มวลซึ่งเป็นส่วนประกอบของสารัตถะแห่งองค์ประกอบสีขาวและสีแดง หรือหยดสีขาวและหยดสีแดงนี้ พร้อมทั้งลมและจิตที่ละเอียดที่สุดซึ่งมีขนาดของเมล็ดมัสตาร์ดสีขาวขนาดใหญ่ และซึ่งอาศัยอยู่ในสถานที่แห่งความว่างเล็กๆ ในช่องกลางกายที่หัวใจ ที่เรียกว่า “หยดที่ไม่อาจทำลายได้” (the “indestructible drop”) ในแง่ที่ว่ามันไม่อาจทำลายได้จนกระทั่งตาย จากส่วนหนึ่งของหยดขาวเคลื่อนขึ้นไปภายในจักรของช่อง ที่จอมขวัญ และคงอยู่ที่นั่น ที่เรียกกันว่าอักษรฮัม (the letter ham) มันเพิ่มหยดสีขาวทั้งโดยตรงและโดยอ้อมขึ้นในส่วนอื่น ๆ ของร่างกาย สำหรับหยดสีแดงนั้น คัมภีร์กล่าวว่า หยดสีแดงที่อยู่หัวใจ ส่วนหนึ่งเคลื่อนลงไปสู่ภายในแห่งจักรของช่องที่สะดือและอาศัยอยู่ที่นั่น ท่านเรียกว่า “เจ้าพิโรธ” (the Fierce One) มันเพิ่มองค์ประกอบสีแดงทั้งทางตรงและทางอ้อมขึ้นในส่วนอื่นของร่างกาย

แม้ว่าส่วนต่างๆของแต่ละหยดอาศัยอยู่ในแต่ละจักรของช่อง หยดขาวที่ส่วนบนของศีรษะเป็นแหล่งกำเนิดหลักของการเพิ่มขึ้นขององค์ประกอบสีขาว ขณะที่จักรของช่องที่สะดือเป็นแหล่งกำเนิดหลักของการเพิ่มขึ้นขององค์ประกอบสีแดง จักรของช่องที่หัวใจเป็นแหล่งกำเนิดการเพิ่มขึ้นขององค์ประกอบสีขาว สีแดง อย่างเท่าเทียมกัน ยิ่งกว่านั้น กล่าวกันว่าเมื่อไทรก็ตามที่อยู่องค์ประกอบขาว แดง ต้องประสงค์ องค์ประกอบทั้งสองนี้ก็ถูกสร้างขึ้น และก็ไม่ใช่เป็นเช่นนั้นน้ำที่ไหลลงในภาชนะ (ในเรื่องของการมีปริมาณที่แน่นอนที่ต้องใช้หมด) กล่าวง่ายก็คือ ถ้าจำเป็นหยดขาวแดงก็สร้างตัวเองได้อีกเรื่อยๆ โดยไม่มีหมด ไม่ใช่การเทน้ำลงในภาชนะซึ่งย่อมมีการหมด

คัมภีร์กล่าวว่าช่วงจากการเชื่อมโยงกับชีวิตใหม่ในสถานที่แห่งการเกิด (conception) นี้ ผ่านไปถึงการเข้าครองกายหยาบโดยรวม ท่านเรียกว่า “นิรมาณกายพื้นฐาน” (the basic Emanation Body) เพราะว่ามีฐานที่ได้รับการแปรเปลี่ยนเข้าไปเป็น นิรมาณกาย (an Emanation Body) โดยผ่านการปฏิบัติแห่งมรรค (the practice of the path)

ปัจจัยทั้งหลายเหล่านี้ จากตั้งแต่การเชื่อมโยงต่อชีวิตใหม่ของสัณฐะในครรภ์ผ่านมาถึงครอบคลุมถึงการเกิด (birth) มีความเหมือนกันในลักษณะของการปฏิบัติที่นำการเกิดเข้าไปภายในมรรคา หรือหนทางอันเป็นนิรมาณกายในการปฏิบัติแห่งขั้นตอนของการรังสรรค์ (the practice of the stage of generation) โดยคัมภีร์กล่าวว่า มันเหมือนกันในลักษณะกับกายมายาไม่บริสุทธิ์และบริสุทธิ์ของขั้นตอนแห่งความสมบูรณ์ (the impure and pure illusory bodies of the stage of completion) ระหว่างซึ่งทั้งนิรมาณกายหยาบที่ได้เข้าครอง (is assumed) หรือว่าเราที่อาศัยอยู่ในขั้นของกายเก่า ก็เกิดเป็นวัตถุแห่งการดูตามธรรมดา (becoming an object of the ordinary eye) แล้วก็ยังเป็นฐานของการชำระความบริสุทธิ์โดยนำเอาไปสู่มรรคา หรือกล่าวอย่างง่ายก็คือ การเอาร่างกายในขั้นตอนต่างๆเหล่านี้เป็นฐานในการปฏิบัติตามมรรคนั้นเอง

สรุป

คำสอนเรื่องการเกิดใหม่ (Rebirth) ของวัชรยานในที่นี้ กล่าวถึงการเกิดเป็นมนุษย์ โดยทั่วไป โดยเฉพาะการเกิดเป็นมนุษย์ของปุถุชน ซึ่งเป็นการเกิดที่เป็นไปตามกรรม ไม่สามารถ มีสติหรือสมาธิ หรือ ไม่สามารถเลือกเกิดได้ ยกเว้นว่าวิญญูณของสัตว์เข้าใจคำสอน แต่สำหรับ คนธรรมดาทั่วไปที่ไม่เข้าใจคำสอน หรือ ไม่ได้พบคำสอน ก็จะเป็นการเกิดที่เป็นไปตามกรรม และการเกิดที่เป็นไปตามกรรมของมนุษย์ในโลกนี้ จะมีลักษณะดังที่กล่าวมานี้ นั่นก็คือการที่ วิญญูณมาปฏิสนธิภายในร่าง แล้วเข้าผสมกับน้ำเชื้อของบิดามารดา จากนั้นจึงพัฒนาการ เจริญเติบโตขึ้นเป็นลำดับ และคัมภีร์ก็ได้กล่าวถึงการพัฒนาในแง่กายภาพของทารก ทั้งภายนอก ภายในทารก และละเอียดถึงขั้นการก่อรูปของหทัย ช่อง ลมภายในร่างกาย และร่วมถึงการกำเนิด ของมหาภูตรูปของอากาศภายในของร่างกาย โดยลำดับ ให้เห็นในขั้นตอนต่าง ๆ เป็นลำดับ เป็นเดือน ทั้งนี้ นอกจากมองได้ในแง่ความสำคัญทางการแพทย์แล้ว สิ่งสำคัญคือการนำความรู้ เหล่านี้มาปฏิบัติอย่างสอดคล้องต้องกัน ในการปฏิบัติอนุตรตันตระ อันเป็นจุดมุ่งหมายที่ทำให้ผู้ ปฏิบัติเกิดการหลุดพ้น หรือให้จิตมีสติต่อการเข้าเกิดในครรภ์ ทั้งนี้ก็เพื่อสนับสนุนให้มนุษย์เกิด ด้วยเงื่อนไขที่น่าพอใจ หรือมาเกิดในที่ที่ดี และมีธรรมเผยแผ่อันเป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติ ธรรม เข้าถึงธรรม ทั้งนี้ ก็เพื่อช่วยเหลือสรรพสัตว์ให้พ้นทุกข์ อันสืบทอดมาจากพระพุทธเจ้า เพราะพระองค์ก็ทรงลุกออกมาแสดงธรรมเป็นตัวอย่างไว้ให้เห็น หากจะกล่าวในแง่หนึ่งมุมใด อาจกล่าวได้อย่างคร่าวๆว่า เพื่อทำงานที่พระอรหันต์ทำไม่จบ แรงบันดาลใจในการนี้ก็คือความ กรุณาอันสืบทอดมาแต่ครั้งพุทธกาลเช่นกัน เพราะการลุกขึ้นจากต้นโพธิ์ของพระพุทธเจ้ากล่าว ได้ว่า ด้วยพระกรุณาของพระองค์ และอันว่าความกรุณาปราณีนี้อยู่ด้านตรงข้ามกับอตตาค ถ้ายึด อตตาก็ไร้กรุณา เมื่อ ไม่มีอตตาคความหลุดพ้นย่อมเป็นไปได้ และโดยตัวอำนาจในการเข้าถึงธรรม เช่นนี้พลังความกรุณาท่านเรียกว่า โพธิจิต ซึ่งหากตั้งเป้าเพื่อกลับมาช่วยสรรพสัตว์ อานุภาพแห่ง การเข้าถึงธรรมหรือพลังแห่งโพธิจิตย่อมนำไปสู่การตอบสนอง

เปรียบเทียบการเกิดใหม่ของเถรวาทกับวัชรยาน

๑. ในคัมภีร์เถรวาทกล่าวว่า การเกิดของมนุษย์ก่อกำเนิดขึ้นในมดลูกโดยเรียกว่า ชลาพุชะ และการเกิดเป็นมนุษย์คือบิดามารดาอยู่รวมกัน มารดามีระดู มีสัตว์มาเกิด รวมทั้งถ้าสิ่ง เหล่านี้มีไม่ครบหรือบกพร่อง เช่นมารดาไม่มีระดู หรือมีระดูแต่ไม่มีสัตว์มาเกิดเหล่านี้เป็นต้น ก็ ไม่สามารถตั้งครรภ์ได้ ข้อนี้ตรงกันกับวัชรยานแต่วัชรยานนับเอาการมีกรรมที่เหมาะสมของเด็ก ต่อบิดามารดาและกรรมที่เหมาะสมของบิดามารดามานับรวมเข้าเป็นเงื่อนไขใหญ่ด้วย แต่เถรวาท

ณ ที่นี้ไม่นับรวมเป็นข้อหนึ่งใน ๖ ข้อเหมือนของวัชรยานแต่เราก็เข้าใจได้ว่าอาจจะกล่าวไว้แยกออกไป ซึ่งเมื่อทำความเข้าใจได้ครบถ้วนแล้ว ประเด็นนี้ก็ไม่มีความต่างกันมากนัก

๒. พัฒนาการของทารกในครรภ์ เกรวาทกล่าวถึงวันที่เป็น กลละ อัฟพุทะ เปลี มนะ ปัญญาสาข่า ข้อนี้ตรงกับวัชรยานว่า very runny, viscous, fleshy, flesh และ five protuberances ซึ่งโดยศัพท์มีความหมายเหมือนกับเกรวาท แต่ข้อนี้ ในวัชรยานกล่าวถึงการเกิดของลมต่างๆเอาไว้ด้วย รวมถึงสารัตถะจากบิดา มารดา อันเป็นส่วนสำคัญของการ ได้สมบัติทางกายภาพมา และนอกจากรายละเอียดอื่นๆแล้ว วัชรยานยังกล่าวถึงการเกิดสติขึ้นในทารกนี้ด้วยในแง่ที่ว่าเป็นการเคลื่อนไหวของมโนวิญญาณต่ออายตนะภายนอก และวัชรยานให้รายละเอียดของทารกที่จะเกิดเป็นชายว่าอยู่ด้านขวาของมารดา ส่วนหญิงอยู่ซ้ายซ้ายของมารดา ภายในครรภ์

ในกรณีของช่วงระยะเวลาการตั้งครรภ์ทั้งสองนิกายกล่าวตรงกันว่าล่วงเข้าเดือนที่ ๑๐ แต่ในรายละเอียดของอรรถกถาจารย์ในเรื่องจำนวนวันอาจไม่ตรงกันนักแต่ก็ไม่ใช่ประเด็นที่สำคัญมากเท่าไร

สำหรับรูปร่างของทารกในครรภ์ เกรวาทไม่ได้กล่าวเอาไว้แต่วัชรยานกล่าวเอาไว้ว่า ในเดือนที่ ๑ มีรูปพรรณสันฐานตั้งปลา ในเดือนที่ ๒ ตั้งเต่า ในเดือนที่ ๓ มีรูปร่างตั้งหมูป่าตัวผู้ ในเดือนที่ ๔ มีรูปตั้งราชสีห์ ในเดือนที่ ๕ ตั้งคนแคระ ส่วนในเดือนที่ ๖ ถึง ๑๐ วัชรยานกล่าวถึงการเกิดมหาภูตรูป ๔ และอากาศอันเป็นองค์ประกอบในร่างกาย ซึ่งเป็นรายละเอียดที่ขยายมากขึ้นจากเกรวาท ของวัชรยาน

๓. รายละเอียดที่เกี่ยวกับลม ช่อง หยดทั้งหลายนี้ในเกรวาทไม่มีรายละเอียดในที่นี้ อันกล่าวถึง เฉพาะเรื่องการเกิดของสิ่งเหล่านี้ขึ้นครั้งแรกในร่างกาย แต่คัมภีร์ตันตระของวัชรยาน มีรายละเอียดในสิ่งเหล่านี้มาก นี้เป็นเอกลักษณ์ของวัชรยาน

๔. ในวัชรยานกล่าวถึงการใช้ประโยชน์จากความรู้เรื่องการเกิดนี้ไปเป็นการปฏิบัติธรรมได้ด้วย แต่เกรวาทไม่ได้กล่าวไว้ในเรื่องนี้ อย่างน้อยก็ในความหมายเดียวกับวัชรยาน และในวัชรยาน การปฏิบัติในช่วงนี้ก็เป็นปฏิบัติในขั้นสูงคืออนุตร โยคตันตระซึ่งค่อนข้างจะเป็นการปฏิบัติเฉพาะของนักธรรมขั้นสูง ฉะนั้นจึงถือว่าค่อนข้างไม่ค่อยเปิดเผยในแง่ที่เป็นการปฏิบัติทั่วไป

๕. ทั้งเกรวาทและวัชรยานกล่าวตรงกันว่า ชีวิตเริ่มจากขณะแรกที่ปฏิสนธิ คือตั้งแต่ตอนเป็น กลละ หรือตอนเป็นแก่หอยเล็กๆเท่านั้น แต่สิ่งที่ต่างกันก็คือว่า เกรวาทกล่าวถึงการมีจิตมาปฏิสนธิ ซึ่งอาจจะมาจากจุดจิตของชาติก่อนที่ดับลง แล้วมาเกิดเลข โดยไม่ผ่านบาร์โค เป็นสัมภเวสี และมีประสบการณ์ต่างๆในบาร์โค ตรงนี้โดยหลักการตามที่กล่าวมาของวัชรยาน โดยทั่วไป เมื่อมนุษย์ตายก็จะเกิดในอันตรภพหรือบาร์โค เป็นสัมภเวสี จากนั้นพอกรรมของการที่จะเกิดเป็นมนุษย์สั่งสมขึ้นมาพอเพียง ตามระยะเวลาในบาร์โค ซึ่งก็แล้วแต่ตัวบุคคล จึงจะถูก

กรรมพัตมาสู่สถานที่เกิด ประสพกับนิมิตในที่ที่จะไปเกิด และเข้ามาเกิดตามเงื่อนไขทั้ง ๖ ข้อ ดังที่กล่าวมา แต่ในการเกิดใหม่ในแง่ทั้งสองนี้กายต่างก็เห็นตรงกันว่าการเกิดแบบนี้เป็นไปตามกรรม และเถรวาทกล่าวว่ากรรมที่จะนำมาเกิดเริ่มตั้งแต่ต้นช่วงมรณาสันนกาล โดยดูจากนิมิตของผู้ตาย ส่วนวัชรยานนั้นกล่าวไว้ว่าเริ่มมาตั้งแต่กระบวนการตายเช่นกัน เพียงแต่ในบาร์โดก็มีอิทธิพลของกรรมตามมาด้วย แต่ก็มีจุดเปลี่ยนด้วยในแง่ที่ว่าบุคคลอาจหลุดพ้นจากกรรมได้หากเข้าใจคำสอนของบาร์โด

ข้อสรุปและข้อเปรียบเทียบเหล่านี้ไม่ใช่สิ่งที่สมบูรณ์นักเป็นเพียงการให้ข้อมูลคร่าวๆ เท่านั้น อย่างไรก็ตาม การที่มีรายละเอียดขยายมากขึ้นในแต่ละเรื่องย่อมแสดงถึงความกว้างขวางของคำสอนในพระพุทธศาสนาในแง่มุมต่างๆ อันจะช่วยให้เราเข้าใจโลกและชีวิตได้ดีขึ้นกว่าเดิม และเป็นประโยชน์กับชีวิตหากเรานำมาพิจารณาและเห็นคุณค่าที่ซ่อนอยู่ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ในท้ายที่สุดย่อมเป็นแนวทางในการนำมาปฏิบัติ อันจะเป็นประโยชน์ที่ยั่งยืนแก่ชีวิต